

FNSiN

NOS

Nr 2 2016 Årgång 38

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken.

Läs mer på vår hemsida
www.fnsin.nu

Föreningens adress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Medlemsavgiften 2016

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr

Familjemedlemmar
(oavsett antal) 80 kr

Plusgiro: 67 01 50- 2
Medlemsavgifter och beställning
av skrifter

e-post : info@fnsin.nu

FNSiN styrelse

Ordförande:
Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
08-622 55 25; 070-4000199
bente.fnsin@gmail.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
072- 9921669; 08-19 12 52
bisi-strom@bredband.net

Sekreterare:
Camilla Berg
Fredrikslundsvägen14
168 34 Brommå
08-26 25 84
camilla_berg@spray.se

Kassör:
Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
e.elvers@bredband.net

Övriga ledamöter:

Nina Bohigas
Torneägatan 33,
164 79 Kista
070-4547724
Nina_bohigas@hotmail.com

Eric Bolander
Tegelsmöravägen 11
748 42 Örbyhus
0295-61 312; 072-3181225
eric.bolander@telia.com

Lisbet Scheutz
Löjtnantsgatan 8A
115 50 Stockholm
073-9924125
Lisbet.scheutz@gmail.com

Anders Tunevi
Swedenborgsg. 21
118 27 Stockholm
08-720 22 67; 070-5683513
anders@anderstunevi.se

Lars-Olov Wallin
Södermannagatan 57
116 66 Stockholm
070-1714829
Lars-olov.wallin@home.se

NOS redaktion:
Bente af Edholm
Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :
Anders Schærström,
Kometvägen 49, 183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:
nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni
resp. sept.

Tryckt hos:
Ordgruppen/
Författarens Bokmaskin

Internet

www.fnsin.nu

Webbansvarig:
Monika Kristensson
Sickla Kanalgata 12
120 67 Stockholm
08-641 50 11

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Gotska Sandön	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10
	(Porto tillkommer)	

Beställ genom Erik Elvers e.elvers@bredband.net

Omslagsbilder:

Framsida: Vid Årstaviken
Foto: Claes Göran Ström

Baksida:
Sveriges mest berömda kyrkdörr i
Rogslösa kyrka
Foto: Kjell Linnér

Ordföranden har ordet

Varg
i projekt

Många läsare har reagerat på vargbilden på förra numret av NOS. De har undrat var och hur jag kunnat fotografera vargen. Så nu ska jag förtydliga lite. Jag fick i höstas möjlighet att besöka en plats i Sörmland mellan Gnesta och Nyköping där det pågick ett forskningsprojekt med vargar. I ett stort hägn, där allmänheten inte alls har tillträde, har det under några säsonger pågått en studie av vargars beteende och utveckling, från att de som valpar ännu inte öppnat ögonen till att de som halvårsgamla "tonåringar" måste flyttas till säkrare inhägnader på någon djurpark. Efter att ha tagit del av information och instruktioner, och under övervakning av behörig personal, gavs tillfälle till fotografering av vargarna i hägnet. Jag kan intyga att det var ett intressant besök.

Om de stora vilda djuren upphör att vara mat för oss, kanske vi framtiden får satsa på att äta väldigt små vilda djur - som t.ex myror. Är det dags att börja äta insekter? **Det framförs alltmer** hur nyttiga de är, proteinrika mm - så vi borde väl smaka då? Jag har faktiskt redan smakat på

sytrådar som stack upp runt mina tänder... Så det blir nog bättre om man omvandlar dem till mjöl först.

Och Internationella kvinnodagen har ju uppmärksamats i år igen, men nytt för detta år är utställningen med kvinnliga ljusmålare på Waldemarsudde "Ljusets

Löwstädt-Chadwick som vid 25-års ålder målade "Strandparasollen" 1880 i Bretagne (se bilden).

Snart inträffar vårdagjämningen och årets tidiga påsk, därefter kommer nog våren och då får vi ett annat ljus även här i våra nordliga trakter.

Kvinnliga ljusmålare, Emma Löwstädt-Chadwick, Strandparasollen

myror, soya-friterade små svartmyror. De gick att äta. Det var absolut inget fel på smaken (de smakade mycket soya). Konsistensen var inte heller något problem (inlindade i citronstänkta salladsblad). Men.. - benen! de små tunna hårda benen, armarna, eller om det var antennerna, de kilade in sig och fastnade överallt mellan tänderna och tandköttet! - och det såg ut som om jag hade massor av små tunna svarta

magi - friluftsmåleri från sent 1800-tal", där majoriteten av konstverken faktiskt är utförda av kvinnor. Kvinnor kan! - Ja, det visste vi ju redan. Och måla, det kunde de också. Men det var ändå svårt för de flesta att etablera sig som konstnärer. Flera av dem reste till målarskolor i Frankrike och Paris. Kontinentens fuktiga luft gav ett speciellt ljus som många då försökte fånga i sina målningar. T.ex Emma

Glad Påsk! från ordföranden / Bente

...och julen varar fram till påska ...

Östergötland (fortsättning från föregående NOS)

Vi besökte 13 kyrkor, 9 förhistoriska lokaler, fem planerade runstenar och många oväntade, fem slott (utvändigt), fyra natursevärdheter, en borgruin, en klosterruin, en hembygdsgård, en brukslämning, Bergs slussar samt Vadstenas gamla stadskärna.

Måndag 6.7

Älvsjö. Ösregn kl.09.

Start 10. Restauranglunch i utkanten av Nyköping.

Gamla "riksettan". I Kolmården slutregnat och en del sol. Första programpunkten: Getådalens naturreservat vid den norra, inre stranden av Bråviken. Vacker, djup bäckravån med hög barrskog, rik flora och fågelliv, småfisk. I Getå inträffade Sveriges värsta tågolycka år 1918 med 41 döda.

Himmelstalund i V Norrköping, den Ö av flera hållristningslokaler, vilka fortsätter V om motorvägen utanför staden. Dessa lokaler har Nordeuropas rikaste hållristningar, både i antal figurer och variation av figurerna, ett par tusen. Bara vid Himmelstalund finns fler än 600 skeppsmotiv, även många människor, djur, vapen m.m. De distinkta, detaljerade svärdsbilderna var de som först i lan-

det kunde datera hållristningar till bronsålder, jämförda med svärd i gravar.

Lövstads slott, ett av landets större slott från 1600-talet, ombyggt på 1750-talet, med engelsk park. Flyglarna med väggmålningar var öppna för besök. Via proviantering i Vadstena till Borghamns vandrarhem kl. 20.

Tisdag 7.7

Inget regn idag, en del sol, alltså mest utomhus, men först två kyrkor, den andra med beställd guidning kl.10. Först kl.09 till den närmaste kyrkan, Rogslösa, med Sveriges mest berömda dörr, av tallbrädor, daterad med dendrokronologi (årsringsräkning) till 1260-talet. Den är täckt av olika figurer i järn-smide. Enligt en kyrkguide är dörren stulen från trollen i Omberg, vilka haft den som dörr på sin svinstia. Många av traktens kyrkor har liknande konstsmidda dörrar från tidig medeltid. Den lika imponerande dörren i Väversunda kyrka är dessutom signerad med runor av konstnären. Ekbjälkar i Rogslösas vackra stenkyrka daterar den till 1130-talet. Andra bjälkar från ekar fällida på 1050-

talet är återanvända från den tidigare stavkyrkan av trä. En ek hade börjat växa år 839. Flera runristade, tidigkristna gravhäl-

lar från 1000-talet har hittats.

Nästa kyrka heter Hov och står på en flack ås på slätten nära Tåkern. Den

Väversunda kyrka. Dörren är signerad i runskrift av smeden Asmunder.

har ett överlägset svenskt (och givetvis världs-)rekord i antalet gravhällar med runtext.

I den vanligen låsta tornkammaren är ett museum med ett 90-tal fragment i olika storlekar, upp till 200 – 300 kg, hittade vid restaurering år 1950, vilka använts som byggnadsmaterial i väggarna på 1200-talskyrkan, som hade en föregångare under 1100-talet. Den nyare kyrkan är alltså bara hundra år yngre, men byggd i samma storlek och form som den äldre, och har ett läge med endast fyra meter förskjutning. Ingen förklaring finns. Redan år 1961

gjordes en yttre restaurering, och ytterligare ”några hundra” gravhällar hittades (enligt kyrko-beskrivningen). Var man än gräver på kyrkogården hittar man flera hällar. De omfattar sido-, gavel- och lockhällar. På flera kan man läsa namnen på begravda stormän, även på hantverkarna som gjort, eller de som låtit göra kistorna. Man har hittat flera hällar med figurer huggna i relief, som ryttare med spjut, och fåglar. Det har funnits en kungsgård, Hovgården, någonstans i byn. Rester efter någon stavkyrka har ej hittats. Utanför kyrkogården har dock påträffats en kraftig mur

av kalksten och två mynt, det äldsta från 1002 – 1014. I kyrkan finns en unik ekskulptur i relief, drygt 1 m hög, med ett stående lejon, troligen en bänkgavel från 1200-talet. Ett stående lejon ingick i Bjälboättens vapen, Birger jarls ätt. Stavkyrkan som måste ha funnits här måste ha stått ovanligt lång tid med tanke på alla gravmonument. Det förefaller obegripligt att kristna? slår sönder så många kristna gravkistor. Namnet Hov innebär ofta ett förhistoriskt tempel, ett gudahus, en stor hallbyggnad, en stormannagård. Vad har hänt på platsen?

Rökstenen behöver knappast någon lång presentation. Världens längsta runinskrift, från ca år 800, med olika slags runor, ofta svårtolkade. Stenen är rest till minne av Vämod av fadern Varrin, och själva diktingen gör den till den svenska forntidens främsta litterära minnesmärke. Trots inblandningen av Teoderik den store 300 år tidigare, verkar texten snarare associera till en händelse ca 750, alltså bara 50 år tidigare. Nämligen forntidens enligt källorna största fältslag i Norden, slaget vid Brävalla, en omdiskuterad händelse på en omdiskuterad ort, med omdiskuterade följ-

der. Det kan ha varit då som Svealand och Götaland blev Sverige. Denna historia är för lång för denna artikel.

Vid Heda kyrka skulle vi **endast titta på ”Himladrottningen”, en trämadonna**, tillverkad vid mitten av 1100-talet i Rhendalen, och omdiktad av skalden Heidenstam. Byns kunniga kyrkguide såg dock till att besöket blev långvarigt. Märkligt är ett skulpterat stenporträtt i relief på väggen, troligen föreställande kung Sverker den äldre, som mördades på väg till julottan år 1156. Hans drottning Ulfhild donerade marken till det närbelägna Alvastra kloster. Porträttet är ett av Sveriges äldsta. En ovanlig stensulptur av ondskan

Himladrottningen i Heda kyrka.

finns, i form av ett odjur med kluven tunga. Flera inventarier från medeltiden av trä, sten och textil finns i den mycket ombyggda kyrkan, som ursprungligen är byggd ca 1145. En av runstenarna i kyrkväggen berättar om ett brobygge. Eriksgatan passerar intill kyrkan.

Den tidigare omnämnda Alvastra Påbyggnad vid Dags mosse låg, när den fanns för 5.400 år sedan, i ett sankt parti intill den då större, djupare, nu mindre och grundare sjön Tåkern, numera alltså långt från sjön. Platsen har ännu karaktären av plan strandäng, vid vårt besök bevuxen med hög vass och gräs. Arkeologiska utgrävningar har gjorts i olika omgångar mellan åren 1909 och 1980. **Man grävde fram** flera golv av grova björk- och furustammar, vilka vilade på pålar, allt välbevarat i den fuktiga kalkgyttjan. En spång ledde in till torr mark. Arkeologerna har hittat flera tusen fynd, t. ex. keramik, yxor av flinta och grönsten, djurben, äpplen, hasselnötter och härdar. Först kom gropkeramiska jägare, sedan trättbärgarbönder och, slutligen, åter jägare. Det ovanliga är alltså att bönder blir jägare, men processen varade inte länge, då trädateringar visar att man

levde bara 42 år här. Jag tror helt enkelt att man anpassade sig till den, för tillfället, tillgängliga lokala födan. Flera påbyggnader är funna i Alpländerna, även rekonstruktioner finns.

Efter endast 1 km var vi vid Alvastra en gång till, men nu det något modernare klostret med omfattande ruiner. Franska cisterciensermunkar kom vandrande hit år 1143, troligen inbjudna av drottning Ulfhild. Några munkar fortsatte till Småland samma år, där de grundade Nydala. Dessa båda kloster är de äldsta i Sverige, t.o.m. i Norden. Det äldsta nunneklostret finns i det närbelägna Vreta, grundat år 1162. Även detta är ett cistercienserkloster. Alvastra kloster var ett stort komplex av byggnader, i stort sett självförsörjande. Den enda större ruinen som står kvar är kyrkoruinen. Övriga byggnader revs vid reformationen på 1500-talet. Slottet i Vadstena är delvis uppfört av stenmaterial från klostret. Arkeologer har frilagt alla lämningar i omgångar sedan år 1916. Klostret hade i vissa delar landets första avlopp samt rum med golvvärme. Den heliga Birgitta bodde länge vid klostret på 1300-talet. Själva klostervigningen var inte

förrän år 1185.

Äntligen Omberg i flera timmar, i spontana grupperingar, väldigt individuellt. Några fikade i Stocklycke. Jag m.fl. vandrade direkt upp till Hjässan, högsta punkten, 261 - 264 m.ö.h. , enligt olika kartor, och ca 175 m. ö. Vättern. Berget verkar väldigt högt för att vara så lågt, alltså omgivet av Tåkern, Östgötaslätten och Vättern, utan omgivande höjder. Halvvägs upp går man igenom en stenvall, som innesluter en stor fornborg, medan de andra fornborgarna Borggården mitt på Omberg och Ommas borg i N intill Borghamn är små. Utsikten är givetvis imponerande. Omberg är ett urberg, men täckt av kalkhaltig moränlera, vilket gör berget till ett av Sveriges artrikaste områden för växter. Vid matrasten på toppen hade vi sällskap av en rävinge. Ett utsiktstorn gör att man kommer ovanför en del träd. Därefter gick vi en några km lång naturstig nära Vättern, med talrika informationstavlor. Innan hemfärden gick vi till den isolerade Borggården, troligen sällan besökt.

Onsdag 8.7

Intensivt regn halva dagen. Väversunda kyrka,

Romanska målningar i absiden i Väversunda kyrka

en liten, ursprunglig pärla, byggd på 1160-talet, med två bjälkar av ekar som spirat på 900-talet och elva på 1000-talet. Den vackra kyrkdörren är redan nämnd. Absidens målningar är romanska, kyrkan i övrigt har vackra målningar från 1600-talet. Vid kyrkan har hittats 26 gravhällar från den tidigare stavkyrkans tid.

Några av deltagarna följde en nunna till ett nutida kloster, medan flertalet tillbringade ett par timmar i och utanför landskapets enda naturum, som invigdes nyligen, år 2012, vid Tåkerns S strand. Hela byggnaden är utvändigt täckt med vass från sjön, enligt information av uppskattningvis 36 miljo-

ner vasstrån. Landets vassaste naturum! Alla fågelarter som observerats vid sjön finns avbildade i en monter, samt en underlig art med röd toppluva. Han lär ha hetat Nils. Sjön sänktes på 1800-talet för att ge bönderna i trakten mer åkermark. Den blev förstås betydligt mindre och grundare, men det nya landområdet var nästan värdelöst som åkermark. Trots det ville många bönder dika ut sjön helt. Det var fr.a. Selma Lagerlöf, som för drygt 100 år sedan, bidrog till att stoppa dessa planer och därmed räddade sjöns existens.

Lunch i Vadstena. Den imponerande klosterkyrkan byggdes efter den heliga Birgittas an-

visningar, och invigdes år 1430, långt efter hennes död. Kyrkans medeltida skulptursamling är den största i Sverige, men har varit mycket större. Alldeles intill byggdes nunneklostret, i ett avseende en av landets märkligaste byggnader. En stor del av den ena klosterlängan består av Bjälboättens palats, byggt av Birger jarls familj i mitten av 1200-talet, och användes av denna i ungefär hundra år till år 1346, då Birgitta fick det i donation. För henne var palatset "ett satans näste" som skulle döljas och glömmas. Senare eftersöktes det försvunna palatset och återfanns först efter 600 år vid en restaurering, alltså på 1900-talet. År 1545 påbörjade Gustav Vasa slottsbygget, men fick först riva flera kvarter, inte populärt förstås. Vi gick in på borggården och ut via broar över vallgraven. Åtskilliga medeltida byggnader finns kvar i centrum.

Dagens sista besök ägde rum på kvällen med guide på den normalt låsta vinden i tornet och ovanför långhuset i Herrestads kyrka, den hittills äldsta daterade svenska kyrkan. Det är främst bjälkarna i takstolarna av ek i långhuset som är intressanta. Sju av dessa ekar är "födda" åren 985

– 1025 och fällda 1095 – 1112. Två är "födda" 1049 och 1050 och fällda 1112 (+ - 5 år). Den nuvarande kyrkan anses då vara byggd mellan 1107 och 1117. Med kyrkobe-skrivningen i hand efter besöket läste jag vad vi missat, som inte ens guiden kände till. I takvinkeln högst upp sitter en lång, vacker, konstfullt profileradnockås av två ekbjälkar, "födda" ca 867 och fällda ca 966. Nockåsen passar egentligen inte bra till takstolarna. Den är utan tvekan återanvänd från den stavkyrka som har funnits här, byggd ca 1040, och unik i vårt land. Ingen belysning fanns på vinden utom min lilla ficklampa. De timrade takstolarna utgjorde den översta, alltid synliga delen av kyrkrummen under tidig medeltid. Tegelvalv började man vanligen bygga på 1300-talet eller senare. Kyrkan har även två tidigmedeltida trädörrar med järnsmide. Herrestad var under 1000- och 1100-talen en stormannagård och kungsgård tillhörande den Stenkilska kungaätten, senare de Sverkerska och Erikska ätterna.

Torsdag 9.7

Dagsregn efter kl.10. Den längsta dagen, i km och tid. Kl. 8.30 nonstop

ca 6 – 7 mil norrut till Tjällmo hembygdsgård och väntande guide. Vi fick själva se oss om i flera byggnader med stora samlingar, samt den intilliggande, ovanligt stora 1200-talskyrkan, med några ovanliga väggmålningar. Tre djävlar har intressanta sysselsättningar. Den ena skriver upp namnen på de kärningar som pratar och skvallrar i kyrkan. De andra två djävlar kokar en stackars syndare i en gryta (jämför Perkilskittel senare). Målningarna är från år 1470 eller 1479. Tjällmo by ligger i en liten slättbygd mitt i bergslagsskogarna, isole-rad från huvudbygden i S. Två av hembygdsgårdens byggnader är från 1600- och 1700-talen, men i samlingarna finns många stenyxor som visar bygdens ålder. Järnhanteringen blev viktig redan på medeltiden, men då användes myr- och sjömalm.

Vår kolonn med bilar for vidare ca en mil till Skönnarbo N om och nära Annsjön (en fin badsjö), varifrån vi vandrade ett par timmar i skogen, förbi olika lämningar efter järnhantering. Huvudmålet var ett nyttillverkat vattenhjul av trä, 5,2 m i diameter, det tredje som funnits på platsen sedan år 1710,

drivet av en vattenränna. Hjulet drev en s.k. räckhammare, en av de mindre hammartyperna. Enligt guiden tillverkades mest spikar. Anläggningen startades för vår skull, med kraftiga hammar-smällar.

Vi fortsatte till SV sidan av Annsjön, utan guide, till Perkilskittel, en av Sveriges tre största jättegrytor, 2 – 4 m i diameter, bredast vid mitten, och 7 – 12 m djup (i sluttning). Perkil betyder djävul på finska, och denne sägs ha kokat människor i jättegrytan, precis som i Tjällmo kyrka på 1400-talet. Samband? Inga andra jättegrytor är kända i trakten.

Sen lunch i Finspång. Promenad i slottsparken runt det vackra 1600-talsslottet med uppställda kanoner, symbolen för samhället. Kanontillverkning började redan på 1580-talet, utökad under 200 år, då familjen (Louis) De Geer ägde bruket från 1600- till 1800-talen.

Maria eller Risinge gamla kyrka, liksom Tjällmo belägen långt från stora bygden, men ändå delvis från 1100-talet. Kyrkan skulle just stänga när vi kom (fel upplysning), men vi blev insläppta. Det finns en väggmålning från 1200-talet, men

det är de omfattande 1400-talsmålningarna som är unika. De är de bäst bevarade och rikaste målningarna från den tiden på Götalands fastland, står det skrivet. Kanske finns det något liknande på Öland eller Gotland, var annars? Kvaliteten beror på att de aldrig varit övermålad. Men som vanligt var de inte bara ett sätt att pryda kyrkan, utan även, och kanske främst, att ge befolkningen bibelkunskap. Man vet inte vem ”Risinge-mästaren” var. Kyrkan var ödekyrka från 1849, då den nya kyrkan invigdes, och ca hundra år framåt.

Till Grensholms herrgård från 1600-talet, varifrån vi gick ganska långt ner till sjön Roxen för att se ruinen av en 1400-talsborg (okänt namn) på en hög udde. Sedan stannade vi inte förrän sent, och i ösregn, vid Bergs slussar, med en imponerande trappa av 7 slussar. Kanske den märkligaste platsen längs hela Göta kanal (byggd åren 1810-1832). Några bilar körde direkt hem till Borghamn, andra av oss gick ner till slussarna. Själv hade jag åkt hela kanalen, så vi åkte separat hemåt. Vi passerade dock nära en plats som vi inte skulle hinna återvända till och som vi därför besök-

Ledbergs runsten

te. Det är en vacker runsten vid Ledbergs kyrka, ristad på tre sidor med figurer, troligen motiv ur Ragnaröksdramat. Tre krigare avbildas, samt en varg, säkert Fenrisulven, som biter den ene i foten, i så fall Oden. Texten lyder: Bise satte denna sten efter Torgöt sin fader, de båda, Bise och Gunna (reste stenen). Därefter följer en trollformel för stenens skydd. Alldeles intill kyrkan reser sig Östergötlands största gravhög, 40 m i diameter och 6 m hög, ej undersökt.

Fredag 10.7

Regnskurar. Direkt till Örberga kyrka med Sve-

riges äldsta daterade torn, 899 år. Kyrkans halvrunda, yttre trapptorn har bara en motsvarighet i landet, den mer kända Husaby kyrka i Västergötland. Den kanske är lika gammal men mer svårdaterad. Det är endast tre plankor av ek i trapptornen som kunnat dateras. Två ekar är fällda åren 1080 och 1115 (+ - 5 år) och den säkraste på vintern 1116-1117. Två av ekarna började växa på 800- och 900-talen. Spiraltrapporna i tornen är byggda av mindre kalkstenar än kyrkans Ödelar. Många runristade gravhällar från stavkyrkans tid på 1000-talet är hittade. På kyrkogården

står en medeltida tiondebod av kalksten, nu ett litet museum för gravmonumenten. Tre av dessa gravar fanns under tornet, troligen för de privatpersoner som lät bygga kyrkan som gårdskyrka. Runristade gravhällar har hittats på minst 36 kyrkplatser i landskapet. De flesta valven i kyrkan har senmedeltida målningar. Unik i hela Norden är en liten gravkalk av bly från tidigt 1100-tal. Även bogårdsmuren runt kyrkogården är bevarad från medeltiden, vilket är mycket ovanligt.

Förbi Nässja lilla 1100-talskyrka till ett närbeläget gravfält, med bl.a. en väldig, oval stenkrets, bestående av 24 enorma stenblock, ca 2 m stora. Den kallas i folkmundomarring, men en sådan är rund, och består alltid av ett ojämnt antal stenar, vanligtvis 5 – 9. Stenkretsar är mycket ovanliga och därför svårdaterade, men gravfältet är troligen från mellersta järnålder.

Enligt Östergötlands länsmuseum är Bjälbo kyrkas västtorn ett av de märkligaste byggnadsverken från medeltiden i Sverige. Det byggdes ca 1220 intill den befintliga 1100-talskyrkan, troligen av jarlen Birger Brosa, Birger jarls farbror.

Tornet hade ursprungligen 6 eller 7 våningar, numera har det fyra, med 7 rum. Vi fick gå upp några våningar i den smala, trånga stentrappan. År 1982 grävdes golvet i det nedersta rummet ut, och i botten av allt skräp i ett lager på 1 m hittades ca 70 mynt, ända från 1100-talet och framåt. Ingen hade alltså städat på 800 år! Birger (jarl) och Ingeborg fick 6 barn, varav två blev kungar, Valdemar och Magnus (Ladulås). Birger Magnusson (jarl) var kungens närmaste man och landets högste ämbetsman samt befälhavare, och han grundade (mer eller mindre) en liten stad, "Stockholmen" år 1252. Var skulle vi ha våra möten om inte han hade gjort det? I övrigt stiftade han lagar om hemfrid, kyrkofrid och tingsfrid. Lagen om arvsrätt innebar att även

kvinnor fick ärva, visserligen bara hälften så mycket som män.

Intill Bjälbo kyrkoport står två höga runstenar, och den norra, en av de högsta i landet, som allmänt kallas just Bjälbo-stenen, har en ovanlig text: "Drängar (eller unga män) reste denna sten efter Grep, sin gillebroder". Det finns fyra stenar i landet som omtalar köpmansgillen, varav ytterligare en i Östergötland, vid Törnevalla, och två i Sigtuna. Ca 100 m N om Bjälbo kyrka har en stavkyrka grävts ut.

Nästa runsten tillhör landets kändaste. Den står på Högby gamla kyrkplats, 1 km från den nya kyrkan. Huvudtexten utgör en strof i fornyrdislag, och handlar om en storbondesläkts långresor: "Torgärd reste denna sten efter Assur, sin morbroder. Han ändades

Birger Jarls torn i Bjälbo

österut i Grekland: Gode bonden Gulle fick fem söner; Föll på Föret djärve kämpe Åsmund, ändades Assur österut i Grekland, blev i holmgång (eller blev på Bornholm) Halvdan dräpt, Kåre blev atuti (eller dräpt vid Od). Död är

ock Boe. Torkel ristade runorna". Ordet atuti har inte kunnat tolkas, däremot syftar ordet Föret säkerligen på slaget vid Fyrisvallarna nära Uppsala på 980-talet.

Jag hade läst att det funnits ytterligare tre runstenar i den gamla kyrkan, resta över samma släkt som Gulle. Ingen verkade känna till dessa. Vid förfrågan på närmaste gård om det fanns några runstenar på den igenvuxna höjden bakom gården, fick vi oväntat ett positivt svar. Däruppe hittade vi alla tre stenarna på rad. Häftigt!

På hemvägen besökte vi Lunds backe, en flack men samtidigt tillräckligt hög ås, för att kunna se

Nässja stenkrets

16 kyrktorn på slätten nedanför. På krönet finns ett gravfält med ca 175 gravar, de flesta runda, flacka stensättningar, och ett 70-tal resta stenar. Det tyvärr höga gräset gör att endast de meterhöga stenarna är lätta att se. Många är kullfallna, men de som står gör detta i rader och dessutom tätt, vilket får mig att undra om de är (o)vanliga gravar. Grav-typerna är från äldre järnåldern. I Blekinge är resta stenar, tvärtemot, från yngre järnålder. Nedanför höjden ligger en by som heter Götevi, alltså götarnas kultplats. Kan detta namn knytas till Lunds backe? Lund har också betydelsen helig plats, en offerlund.

På kvällen blev jag bjuden av gruppen på Borghamns enda restaurang. Jag fick äntligen smaka den berömda rödingen från Vättern, en fin upplevelse, i den vackra gamla byggnaden.

Lördag 11.7

Växlande molnighet. Alla iväg kl.10, mot norr, mot norr – alltså hemåt. Trots mobilkontakter blev vi snart bara två bilar, sex personer. Kort stopp vid Viby kyrka, låst, men med flera runstenar utanför. Jag visste att man hittat rester av en stavkyrka under golvet. Inom

Ekenäs slott , ”spökeborgen”, där man kan boka in sig på spökvandringar under senhösten.

synhåll från kyrkan finns ett stort, på mitten kluvet, flyttblock på ett gravfält. Blocket kallades år 1347 Skurusten, och ingick då inte bara i bynamnet utan t.o.m. i sockennamnet, Wibyskurusteen. Skuru är fornsvenska för skåra, och kan ha tillkommit för att skilja byn från en annan närbelägen Viby (nu östra Ryd). Byn har alltså hetat ”byn vid stenen med skåran vid (den heliga) kultplatsen”. Nära Skövde finns också en Skurusten som tjänat som hjälp för havande kvinnor, troligen i förkristen tid. Så nu vet ni det!

Vi körde mot S Brokind till tre slott, bara för att njuta av den yttre arkitekturen och slottsparkerna. Märkligt nog såg vi solen. Det första var Bjärka-Säby med två huvudbyggnader, den äldre från 1652. Det finns dock en tredje ”slottsbyggnad”, den ursprungliga, ett par

km norrut, som hade lockat mig att välja denna väg. Det är Bjärkaholm på Bosholmen, en borgruin som på 1300-talet var ett av huvudnästena (det andra var Gripsholm) för Bo Jonsson Grip. Han var den störste jordägaren i Sveriges historia. Vi hittade ingen väg dit och ville inte åka tillbaka, utan fortsatte. Sturefors slott från ca 1700 ligger vackert vid sjön Ärlången.

Det sista slottet var Ekenäs, vilket ursprungligen är en borg från senmedeltid, den enda bevarade bland Östergötlands ca 15 borgruiner. Den ligger på en klippa högt över en sjö, som före sänkning gick ända upp till borgen. Den ägdes av familjen Banér från 1500-talet till år 1880. Den är Sveriges enda bevarade av den borgstyp som har fyrsidig form med trapptorn på huvudfasaden och hörntorn på motsatta sidan. Omgivningen är landska-

pets herrgårdstätaste område.

Resans sista mål var Skärkind, med i nya kyrkan ett litet museum uppe på en läktare, innehållande bl.a. gamla vapen. Vid den gamla kyrkplatsen står en av de båda äldsta runstenarna i landskapet, från ca 500 e.Kr., med ett enda ord med urnordiska runor, namnet ”Skipaleubar”. En samtida sten har hittats i Söderköping, enligt en uppgift.

Den ganska soliga dagen avslutades gemensamt kl. 21 i Älvsjö, med regn som vid resans start, givetvis.

Text och bild

Kjell Linnér

Källor:
Väldigt många, och av olika typer.

Avstickare till Heliga Hjärtas Kloster

Tack vare Kjell Lanners stora vänlighet och förståelse, blev det även i år för min del några avstickare från landskapsresans program.

”Är hon verklig?” sade Ragnar och tvärstannade bilen, för en svartklädd nunna, som tycktes vinka

till oss.

Vi mötte Syster Gabriella vid Väversunda Kyrka. Då hade ni andra redan givit er av till nästa fornlämning. Den ca 50 år unga nunnan med sitt stora, vackra, friska leende, bjöd in oss till klostret, något som vi inte

kunde motstå!

Heliga Hjärtas Kloster är ett svenskt katolskt nunnkloster tillhörande Benediktinorden, beläget i Omberg utanför Vadstena. Det invigdes 11 augusti 1997 av dåvarande biskop Hubertus Brandenburg.

Eftersom jag är okunnig att återge ”den katolska tron” föreslår jag föreningen, att gästa klostret för några dagar och betala så mycket som vi har råd med.

Elisabet Römert

FFE årsmöte

Förbundet för Ekoparken, FFE, höll sitt årsmöte lördag 5 mars i Stockholm Spårvägars lokaler på Södra Djurgården med storartad utsikt mot Skeppsholmen och över Nybroviken. Årsmötena har hållits på många intressanta platser runt om i Nationalstadsparken, den här var ännu en i raden. Drygt 30 personer deltog av vilka åtminstone en fjärdedel var medlemmar i (bl a) FNSiN.

Mötet inleddes med resa i äldre spårvagn från Norrmalmstorg till Waldemarsudde och tillbaka till Falkenbergsgatan nära Skansen. Skylden ”Konduktören växlar högst 5 kr” i vagnen väckte nostalgiska känslor.

FFE:s ordförande Ri-

chard Murray rapporterade från det gångna året, bl a att Förbundet fått Världsnaturfondens pris ur Elisabeth Jihdes fond, att konferensen Large parks in large cities genomförts och att ett nätverk för stora parker etablerats inom World Urban Parks. Tyvärr finns ständigt hotbilder mot parken, nu aktuella är byggplanerna kring Albano, Djurgårdsbrunn och Stallmästargården och att Österleden åter är på tapeten. FFE behövs!

Efter årsmötesförhandlingarna berättade ornitologen Patrik Slimane om hur den gröna mångfalden sköts, eller rättare sagt vansköts, i Stockholms parker. Det finns vackra styrdokument som inte följs, samord-

ningen mellan olika aktörer brister liksom kunskap om tidigare beslut och bakgrunden till dessa. Den biologiska mångfalden är lägst i den mark som utsatts för Stockholms skötsel. Tex tar entreprenörerna bort nedsågade grenar och träd och flisar dem, oavsett trädslag, vilket är lukrativt för dem men förödande för de insekter som lever i död ved.

Härefter informerade Björn Sylvén om spårvägens återkomst i Europa. Intresset för energisnål kollektivtrafik hade satt fart på kontinenten redan i samband med oljekrisen 1973. Spårvägen är dessutom utrymmeseffektiv, 1 spårvagn har samma

kapacitet som 3 bussar eller 174 bilar (med, som det oftast är, endast förare). Bilarna eroderar staden och Björn visade flera bilder av hur affärs-gator levt upp när bilarna fått ge plats åt spår. I Paris finns nu 8 spårvägs-linjer mot 0 för 20 år sedan, Kina har eller planerar för 100 linjer av miljöskäl (kostnaden för spårvägslinjerna är bara 1/5-del av den för tunnelbana).

Härefter begav vi oss ner till vagnhallen där en lækker buffémiddag dukats upp i Cafévagnen.

Erik Elvers

... en lækker buffémiddag hade dukats upp i Cafévagnen. ...åtminstone en fjärdedel av deltagarna var medlemmar i FNSiN

Hur gick det?

Anders presenterar Hans Lepp som ska berätta om Lettland för åhörarna som fyllde rummet den 11 februari

LETTLAND

Salen fylldes med råge, när Hans Lepp kom för att berätta om Lettland förr och nu. Den kunnige och erfarne museimannen, diplomaten och reseledaren öste frikostigt ur sitt vetande och förenade de stora skeendena med enskilda människoöden på ett mycket levandegörande sätt.

Anders Schærström

BALTSVENSKARNAS HISTORIA

Den 4 februari fick vi besök av Jörgen Hedman som kunde berätta mycket om gammelsvenskbyborna och särskilt om området kring Paldiski, som förr hette Rågerviken, där det bodde svenskar från mitten av 1300-talet och 600 år framåt. Några utlyssnarskaran kunde bjuda på flera intressanta utvecklingar. Detta gav mersmak och flera deltagare efterlyste ytterligare föredrag på detta tema.

Bente

Jörgen Hedman berättar om Rågerviken i Estland.

Anders (t.v.) presenterar Yann Buhut (nr 2 fr.v.)

VÅRMÖTE

Till föreningens vårmöte kom som vanligt många medlemmar. Det bjöds traditionsenligt på smörgåsar och kaffe/the. Efter det formella mötet började Kjell Linnér berätta om landskapsresan till Östergötland och

visade platserna på en karta. Därefter visade Lars Innings och Sara Mariasdotter bilder och berättade mer om olika sevärdheter som hade besökts. En trevlig kväll där tiden gick alldeles för fort.

Bente

RENAR MED GPS

Forskningsassistenten vid SLU, Yann Buhut, specialist på GIS (Geografiska InformationsSystem), visade bla hur man kan se på renarnas rörelsemönster att de är klart negativt påverkade av vindkraftverk som är placerade i deras traditionella renbetesområden.

Tekniken med GIS och GPS verkar mycket effektiv och har säkerligen framtiden för sig. Denna intressanta föreläsning, 20 januari i universitetets Geovetarhus, var en lyckad samproduktion mellan FNSiN, Sameföreningen i Stockholm och några andra föreningar.

Bente

Välbesökt vårmöte den 11 mars

Program

KONST OCH EKAR I TÄBY

Lördag 23 april

Ett par gånger har vi, ledda av Erik, gjort förorts-
vandringar med offentlig konst som tema.

Också i Täby finns offentliga konstverk som kan vara
anhalter på en vandring. Dessutom har Naturskydds-
föreningen pekat ut några fina bestånd av ekar i kom-
munen. Konst och ekar – kan några av dem förenas
på en vandringsrutt?

Samling på Roslags Näsby station vid Roslagsbanan
klockan 11. Lämpliga tåg avgår från Östra station kl
10.30, 10.35, 10.45. Resan tar ca en kvart.

Räkna med ca en mils vandring. Det finns dock goda
möjligheter att avbryta och ta en buss eller ett tåg. Ta
med proviant för någon rast.

Anders Schærström, 08-758 30 03; 070 693 91 28.
anders.schaerstrom@telia.com;

VANDRING UTEFTER MÄLAREN

med besök i Kvarnvikens kvarn

Söndag 15 maj

Vi träffas 10.30 utanför Hässelby strands tunnelba-
nestation.

Efter ett par kilometers vandring kommer vi till kvar-
nen vid Kvarnviken, som denna dag är i drift.

Där stannar vi till och tittar på kvarnen och där finns
möjlighet att köpa kaffe och bullar. Kvarnmästaren
hälsar att man också kan köpa mjöl och Upplands-
kubb, bakat efter gammalt recept från Uppland. Den
som vill kan ju ha med sig matsäck.

Sedan går vandringen vidare och efter ytterligare ett
par kilometer kommer vi till Judarnskogen. Där
svänger vi av mot Åkeshov där det finns ett arbore-
tum och tunnelbana för hemfärd.

Det finns möjlighet av avvika tidigare, vid Blackeberg
och Ängbyplan.

Föranmälan senast lördag 14 maj till Gunnel Wal-
lén, gunnel.wallen@comhem.se eller 073 229 82 83

VÅRQVÄLLSVANDRING I BERGS- HAMRA

Fredag 20 maj kl 18.30

Den sedvanliga kvällsvandringen från Bergshamra
Torg, längs Brunnsvikens norra strand, upp på Ulriks-
dalsåsen och ner till Slottsparken blir litet längre fram
på våren än tidigare år. Backsipporna bör dock allt-
jämt blomma. Det har varit ont om kattugglor 2015
men måhända har någon återkommit fram i vår, vi
tittar efter dem även om vi inte räknar med dem. Ing-
en speciell matrast, men tag gärna med något att
mumsa på medan vi går. Skodon för gångvägar och
skogsstigar.

Samling utanför tunnelbaneuppgången Bergshamra
Torg (norra utgången stn Bergshamra, på Mörbylin-
jen) kl 18.30. Föranmälan senast onsdag 18 maj till
Erik Elvers e-måle e.elvers@bredband.net eller tfn
0738-526399.

SKÖN SÖNDAG I SANDEMAR

Söndagen den 22 maj klockan 11 samlas vi på na-
turreservatets P-plats (alldeles vid busshållplats
Svärdsnäsviken)

Vi fortsätter med traditionen att besöka Sandemar i
maj för att få se de flesta av Stockholmsområdets vår-
blommor blomma, såsom kungsängslilja, majviva,
mandelblom, adam och eva, desmeknopp mfl.
Om vi vill se fler blommor fyller vi bilarna och kör
några hundra meter mot Dalarö. Där finner vi en liten
P-plats varifrån det leder en stig in i reservatets östliga
del. Här finner vi massor av kärrknipperot (dock i
knopp), tätört, orkidén tvåblad och fler majvivor. Vi
intar vår matsäck på eller vid bryggan, som ligger
inom reservatet.

Vägbeskrivning: med bil (gärna samåkning) Nynäsvä-
gen avfart Dalarö. Åk cirka 15 km mot Dalarö och
sväng höger in på naturreservatets P-plats.

Alt. Pendeltåg från Stockholms Central mot Nynäs-
hamn kl 9.34. Stig av vid station Handen. Byt till buss
839, som avgår 10.28. Avstigning hållplats
SVÄRDSNÄSVIKEN efter ca 20 minuter.

Vill du veta mera kontakta

Eva Innings tel 070 491 67 14 alt 08 -774 12 53

TRÄDVANDRING

i Bergianska Trädgården

Onsdagen den 8 juni kl 17.00

Vi träffas på baksidan av Universitetets T-baneuppgång vid koloniområdet Lilla Freskatis grind. Roslagsbanans station Universitetet har vi framför oss.

Vi går sedan över Roslagsbanan, efter viadukten svänger vi höger och kommer in i Bergianska Trädgårdens våtmarker. Det är Bergianskas många spännande träd och buskar vi skall koncentrera oss på, många av dem lär blomma, t.ex. näsduksträdet. Rundvandringen tar ca två timmar.

Ingen föranmälan behövs.

Vill du veta mer kontakta

Eva Innings tel 070 491 6714 alt 08 -774 1253

CYKLING PÅ GOTLAND I JUNI

Björn och undertecknad har jobbat med planering av cyklingen och vi har, tycker vi, åstadkommit en trevlig cykelrunda med bl a besök på Stora Karlsö.

Vi har 6 anmälda på turen och det finns utrymme för lika många till. Det brådskar att boka pga. att det är ont om plats på båten.

Anmälan till Staffan Hermansson senast den 30 Mars. Obs! Jag är bortrest v 15 16 17 vilket innebär att Björn svarar på alla frågor under denna tid.

Vi planerar också en informationskväll den 11/5, och då är det viktigt att DU kommer. Besked var lämnas per e-post. Vi uppmanar alla anmälda att lämna pers nr till mig då detta krävs för färjetrafiken till Gotland.

En kort sammanfattning av vår planerade tur:

Måndag den 13 juni

Avfärd från Nynäshamn på förmiddagen
Efter ankomst till Visby tar vi oss till Stenkumla vandrarhem.

Cykling ca 10 km

Tisdag dag 2

Till Klintehamn och vandrarhemmet där som heter Warvsholm Vi hinner besöka Paviken med en rik flora och mycket fåglar.

Cykling 35-40 km

Onsdag dag 3

Med båt till St Karlsö och dagsbesök där med bloms-

ter och grisslor i mängd. Vi fortsätter sedan till Mattsarve dit det är 30 km cykling.

Torsdagen dag 4

Vilodag men vi besöker givetvis Ekstakustens naturreservat under dagen.

Fredag dag 5

Från Mattsarve till Stånga där vi möter både kultur och natur. Till Stånga är det 35 km.

Lördag dag 6

Stånga – Romakloster. Väder och vind får avgöra om vi tar en kortare eller längre väg till Romakloster
Cykling 35-45 km

Söndag dag 7

Romakloster- Visby 15 km

Vi avslutar turen med ett kort besök i Visby, sedan hemfärd till Sthlm på eftermiddagen.

Alla angivelser är prel. vad gäller avstånd mm eftersom vi inte har hunnit boka alla vandrarhem.

Staffan o Björn

staffan.herman@tele2.se tel 070 298 25 96

08-898 88 93

bjoset@worldmail.se ; 070 689 44 25; 08-640 47 52

GOTSKA SANDÖN

Förutsättningarna för en föreningsresa till Gotska Sandön är något annorlunda i år. Sedan mitten av 1970-talet har FNSiN årligen ordnat en resa, ursprungligen under pingsthelgen. I år finns det ingen passande långhelg på våren. Uppropet i förra NOS ledde till att några av oss nu siktar på att göra en gemensam resa i början av augusti (exakt datum ännu inte bestämt). Vill du haka på?

Man kan boka själv hos Sandöresor: självbetjäning:

www.sandoresor.sepages/ e-mäle:

info@sandoresor.se, eller telefon 016-15 05 65.

Men om du vill samordna tid, inkvartering m.m. med oss andra, så hör gärna av dig till Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28; 08 758 3003 eller Erik Elvers, e.elvers@bredband.net

NOS tipsar

LÅNGFREDAGSVANDRING

25 mars

Samling kl 10.30, Bergshamra tunnelbanestation, på perrongen vid runstenstexten.

Vi gör åter en vandring på långfredagen i delar av Nationalstadsparken. Vägvalet beror på om det fortfarande är vinterväglag och isigt. Ta med matsäck för en rast.

Ledare: Mats Gullberg (070 570 92 47)

Pris: 20:- för STF-medlemmar.

40:- för icke-medlemmar

VANDRING LÄNGS IGELBÄCKEN

Söndag 17 april

Samling kl 10.00 vid Akalla tunnelbanestation, uppgång Sveaborgsgatan, utanför spärrarna.

Vi följer Igelbäcken från Akalla genom Igelbäcksreservatet till Ulriksdals slott. Längd ca 11-12 km.

Ta med matsäck för en rast.

Ledare: Mats Gullberg (070 570 92 47) och

Kristina Hammar (08-580 337 53)

Pris: 20:- för STF-medlemmar.

40:- för icke-medlemmar

VANDRING I ROSLAGEN

Lördag 7 maj

Samling kl 9.30 vid Garns Össeby. Buss 676 från Tekniska Högskolan. Byte till buss 665 från Brottbystrafikplats.

En vandring i vackra Roslagen som blir ca 10 km. Ta med matsäck för 2 raster.

Ledare: Bengt Dahlbeck 070 491 23 44

Pris: 20:- för STF-medlemmar.

40:- för icke-medlemmar

Samarbete mellan STF Nordost, STF Sthlm och Össeby hembygdsförening

NATTVANDRING I ROSLAGEN

Fredag 27 maj.

Samling kl 21.45, Garns Össeby. Bussar går från Tekniska Högskolan.

OBS! Föranmälan krävs senast 24/5

Upplev försommarnatten i skogarna kring Östra Össeby Garn. Turen bli ca 16 km/medel. Ta med matsäck för 3 raster. Vi är tillbaka ca 05.30.

Tips: klä dig gärna i ljusa/vita kläder.

Ledare: Bengt Dahlbeck (070 491 23 44)

Pris: 20:- för STF-medlemmar. / 40:- för icke-

medlemmar

Samarbete mellan STF Nordost, STF Sthlm och Stockholms vandrarförening.

BÅTTUR I NATIONALSTADSPARKEN

torsdag 21 april kl 18.00

Den traditionella båtturen i regi av Förbundet för Ekoparken passerar Södra Djurgården-Fjäderholmarna-Norra Djurgårdsstaden och fortsätter mot Nacka och Skurusundet.

Henrik Waldensström m fl. guidar och talar om natur, kultur och hotbilder längs färdvägen.

Avfärd med Delfinbåt från Nybroviken/Strandvägen, kajplats 12, kl. 18.00, åter senast kl. 20.30.

Avgift 150 kr för färden, betalas ombord, medtag jämna pengar. Cafeteria finns. Matig smörgås (ev vegetarisk) med dryck (lättöl, läsk eller mineralvatten) för 50 kr kan förbeställas. Betalas ombord.

Anmälan till Gunilla Sterner Kumm, e-post gunillaordoklang@gmail.com eller tel. 08 85 85 24 eller 070 623 14 83 fr. o m den 1 februari.

Ange för- och efternamn, telefonnummer (helst mobil), ev. e-postadress samt önskemål om smörgåspaket (ev vegetarisk smörgås, enligt ovan).

Anmälan kan också i andra hand ske till: Anne Murray, helst på mejl: anne.murray43@gmail.com, i andra hand på mobil 0703 22 62 06.

VÄLKOMNA önskar

FÖRBUNDET för EKOPARKEN

KULTURRESA TILL FÄRÖARNA

Samfundet Sverige-Färöarna arrangerar en gruppresa till Färöarna i september. Resan med avresedatum den 15 september är en kulturresa med språk och historia som tema.

Mer information om resan och om hur man anmäler sig finns på samfundets hemsida:

samfundet-sverige-faroarna.se

Om du vill hellre läsa NOS på nätet än i form av papperstidning meddela det till Eric Bolander, eric.bolander@telia.com

